

Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Nüfusun İller Açısından Değişiminin (2007-2017) Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Analizi

Doç. Dr. Salih Şahin^{1*}

Okan Ertogral²

Muhammet Ali Yarıcı³

Geliş tarihi: 21.02.2019

Kabul tarihi: 12.03.2019

Atıf bilgisi:

Uluslararası Bilimsel
Araştırmalar Dergisi (IBAD)

Cilt: 4 Sayı: 2
Sayfa: 292-304 Yıl: 2019

Dönem: Yaz

This article was checked by *iThenticate*
Similarity Index 20%

¹Gazi Üniversitesi, Türkiye,
slshahin@gmail.com,

ORCID ID 0000-0002-2166-1997

²Başarsoft Bilgi Teknolojileri, Türkiye,
okanertogral@gmail.com,

ORCID ID 0000-0002-8165-6954

³Başarsoft Bilgi Teknolojileri, Türkiye,
yaricimuhammed@gmail.com,

ORCID ID 0000-0003-3676-1939

* Sorumlu yazar

ÖZ

Türkiye nüfusu, Cumhuriyetin ilanından sonra sürekli olarak artmıştır. Bununla birlikte nüfusun yaş, cinsiyet ve eğitim durumu gibi yapısal özelliklerinde de zaman içinde önemli değişimlerin yaşandığı anlaşılmaktadır. Nüfus yapısındaki bu değişim, çeşitli nedenlere bağlı olarak yıllara ve illere göre farklı şekilde olmaktadır. Nüfus yapısı, başta politika yapıcılar olmak üzere idareci ve planlamacılara önemli bilgiler verir. Farklı yaş gruplarına mensup nüfusun istek ve beklentileri de farklı olduğundan yapılacak yatırımların planlanması ve bunların başarılı olabilmesi açısından, yaş yapısının bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Genç bir yaş yapısına sahip bölgeye yapılacak yatırımlar ile nüfusun çoğunluğunun yaşlılardan oluştuğu bölgeye yapılacak yatırımlar aynı olmayacaktır. Bu açıdan bakıldığında, illere göre yatırım programlarının hazırlanması sırasında nüfus yapısının dikkate alınmasının bir zorunluluk olduğu görülmektedir. Belirtilenlerden hareketle çalışmanın temel amacı Türkiye’de 2007 yılından itibaren yürürlüğe konulan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre yıllar ve iller açısından yaş gruplarına göre nüfus değişimini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmada sözü edilen dönemde öncelikle Türkiye’de geniş aralıklı gruplandırma bakımından yaş gruplarına göre (0-14, 15-64 ve 65+ üzeri) nüfusun yıllar arasında değişimi ortaya konduktan sonra bu durumun nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra elde edilen veriler, bazı dünya ülkeleri ile karşılaştırılarak geleceğe ilişkin öngörülerde bulunulacaktır. Böylece uygulanacak politikaların belirlenmesine ışık tutulması amaçlanmaktadır. Belirtilen amaçlara ulaşabilmek için Türkiye İstatistik Kurumundan alınan veriler Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen verilere göre 2007-2017 dönemine ilişkin olarak Türkiye nüfusunun yaş yapısı incelendiğinde özellikle 0-14 yaş grubu nüfusun giderek azalmakta, ortalama ömür değerlerinin ve dolayısıyla 65 ve üzeri yaş grubu nüfusun giderek artmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çerçevede ülkenin farklı bölgelerinde uygulanacak politikaların ve yatırım programlarının belirlenmesi açısından, nüfusun yaş durumu gibi yapısal özelliklerinin yıllara ve illere göre değişiminin izlenmesi oldukça önemli bir husustur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, çocuk nüfus, genç nüfus, yaşlı nüfus, coğrafi bilgi sistemleri.

An Analysis of Population Change as Age Groups by Provinces (2007-2017) in Turkey Using Geographical Information Systems

Doç. Dr. Salih Şahin^{1*}
Okan Ertogral²
Muhammet Ali Yarıcı³

First received: 21.02.2019

Accepted: 12.03.2019

Citation:

Journal of the International Scientific Research (IBAD)

Volume: 4 **Issue:** 2

Pages: 292-304 **Year:** 2019

Session: Summer

This article was checked by *iThenticate*.
Similarity Index 20%

¹Gazi University, Turkey,

slhsahin@gmail.com,

ORCID ID 0000-0002-2166-1997

²Başarsoft, Turkey,

okanertogral@gmail.com,

ORCID ID 0000-0002-8165-6954

³Başarsoft, Turkey,

yaricimuhammed@gmail.com,

ORCID ID 0000-0003-3676-1939

* Corresponding Author

ABSTRACT

The population of Turkey has continuously increased by the proclamation of Republic. Population structure provides administrators and planners and especially the policy makers with key information. An insight into the age structure is of great importance for planning investments and ensuring their success on the grounds that different age groups in the population have different requests and expectations. Investments to be made in a region with a young age structure and in region, where the majority of the population is composed of older age groups would not be the same. Therefore, it is imperative that population structure is taken into consideration in the course of developing investment programs by provinces. The aim of the present study, in the light of the above, is to find the change in population in terms of the age groups by years and provinces based on the results of the Address Based Population Registration System, which was implemented as from the year 2007. In that context, the study will first review the change in the population by the age groups by years in the aforementioned period according to a wide range grouping (Years 0-14, 15-64, and 65+) and then explain the reasons of such change. Subsequently the data as obtained accordingly will be compared to certain countries in the world to develop future projections. It is aimed to pave the way, therefore, for an informed decision-making process towards the policies to be implemented. To that end, the data as obtained from Turkish Statistical Institute were analysed using the Geographical Information Systems. A review of the data obtained as a result of the study suggests that especially the Year 0-14 group population gradually decreased, where the mean age and therefore the population aging 65 years and above gradually increased taking into consideration the age structure of the population in Turkey as regards the 2007-2017 period. Furthermore, more concrete data can be revealed upon addressing the population in each province in terms of age structure. In this framework, monitoring such structural properties of population as age status by years and provinces is highly important for the purpose of determining policies and investment programs to be implemented in different regions of the country.

Keywords: Turkey, children population, youth population, elder population, geographical information systems.

GİRİŞ

Nüfus nitelikleri dendiğinde nüfusun yaş, cinsiyet, çalışma ve meslek ile yaşadığı yerleşim birimlerine göre durumu gibi özellikler anlaşılmaktadır. Nüfus ile ilgilenenler nüfusun artışı veya azalışı gibi veriler yanında belirtilen nüfus niteliklerinin mekânsal ve zamansal olarak gelişim ve değişimini de bilmek isterler. Çünkü nüfus yapısının zaman ve mekâna göre değişiminin izlenmesi bir yandan idari hizmetlerin yürütülmesi diğer yandan ise geleceğe yönelik yatırım planlarının hazırlanması açısından önemli bir husustur.

Nüfus nitelikleri içindeki önemli değişkenlerden biri nüfusun yaş yapısıdır (Jones, 1990, s. 175-177; Daugherty ve Kammeyer, 1995, s. 81-85; Knox ve Marston, 2004, s. 95-101; Weeks, 2005, s. 20-326; Poston ve Bouvier, 2010, s. 228-229). Bir ülkedeki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı, öncelikle o ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi verir. Bu açıdan ele alındığında genellikle gelişmiş ülkelerde çocuk nüfus oranı toplam nüfusun %30’undan azını, yaşlı nüfus ise %10’dan fazlasını oluşturur. Az gelişmiş ülkelerde ise; genellikle çocukların payı %40’lar seviyesinde, yaşlıların payı ise %5 gibi oldukça düşük bir değer göstermektedir. Hatta bazı ülkelerde yaşlı nüfus oranı %2’nin bile altındadır (Tablo: 1). Bu durumun temel sebebi söz konusu ülkelerde bebek ve çocuk ölüm oranlarının yüksek olması yanında; ortalama ömür değerlerinin de oldukça düşük olmasıdır. Çalışma çağı nüfusu veya orta yaş grubu olarak kabul edilen 15-64 yaş grubu nüfus ise ülkeler arasında genellikle çok büyük değişiklikler göstermez (<https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>).

Genel olarak belirtmek gerekirse nüfus oldukça dinamik bir olgu olup yaş, cinsiyet, yaşadığı yer, eğitim ve mesleki yapısı gibi nitelikleri zaman içinde önemli değişiklikler gösterir. Bu niteliklerin hem zaman hem de mekândaki değişiminin incelenmesi birçok bakımdan anlam taşır. Özellikle nüfus içinde çalışabilecek ve üretim yapacak potansiyelin veya eğitim alacak grupların belirlenmesi gibi hususlar bakımından yaş yapısı önemlidir. Yaş yapısına ilişkin veriler başta politika yapımcılar olmak üzere, idareci ve planlamacılara da önemli ipuçları verir. Özellikle yapılacak planlamaların başarılı olması bakımından yaş yapısı büyük önem taşır. Genç nüfusun varlığı bir yandan ülkenin geleceğinin teminatı iken diğer yandan da 15-64 yaş grubu nüfus faal nüfus olması dolayısıyla ekonomik bakımdan önem taşır (Başol, 1994, s. 76; Özgür, 1998, s.76; Şahin, 2015, s.244). Nüfusun yaş yapısı bir yandan ülke içinde farklı alanlardaki nüfus özelliklerine ilişkin veri kaynağı özelliğinden dolayı diğer yandan da ülkenin başka ülkeler ile karşılaştırılmasına imkân verir.

Yaş yapısı ekonomik, askeri, toplumsal ve demografik bakımdan da anlamlıdır. Çünkü yaş yapısı; nüfusun işgücü potansiyeli, toplumun talep ve istekleri, doğum, ölüm ve göç olaylarının bugünkü ve gelecekteki durumları hakkında birçok önemli bilgi verir. Farklı yaş grubu ve cinsiyete sahip bireylerin beklenti, talep ve tercihleri farklıdır. Ayrıca farklı yaş grubu bireylerin eğitim, sağlık, istihdam ve konut gibi ihtiyaçları aynı değildir. En basit ifadesi ile çocuk yaştaki nüfusun sağlıklı beslenme ve büyüme, daha nitelikli eğitim alma; orta yaş grubu nüfusun yine eğitim ve mesleki eğitim yanında, istihdam ve evliliklere bağlı olarak konut ile sosyal ve kültürel faaliyetlere ilişkin ihtiyaçları bulunurken; yaşlı nüfusun sağlık ve sosyal güvenlik ile boş zamanlarını geçirmeye yönelik ihtiyaçları vardır (Clarke, 1965, s. 63; Özgür, 1998, s. 76; Haupt ve Kane, 2004, s. 5).

Nüfusun yaş yapısı, toplumsal ve ekonomik birçok etmenden etkilenmektedir. Yaş yapısını etkileyen önemli hususlardan biri doğurganlık oranı ve doğumlardır. Yaş yapısı ülkelerin izlediği nüfus politikalarıyla da yakından ilişkilidir. Örneğin nüfusu arttırmaya yönelik politikalar izlenmesi ve buna bağlı olarak doğumların artması, sonraki yıllarda bir yandan nüfusun artmasına bir yandan da nüfusun yaş yapısının değişimine sebep olmaktadır. Doğumların çeşitli nedenlerle azalması ise yaş yapısını olumsuz yönde etkilemektedir (Jones, 1990, s. 175-177).

Yaş yapısını etkileyen önemli hususlardan biri de göçlerdir. Göçler; genellikle göçe katılanların belli yaşlarda olması dolayısıyla hem göç alan hem de göç ver en yerlerde yaş yapısında farklılıkların olmasına neden olur. Daha açık bir ifadeyle göç yoluyla nüfus kazanan yerlerde orta yaş grubu nüfusu, göçle nüfus kaybeden yerlerde ise yaşlı nüfusun daha fazla olması söz konusudur. Türkiye’de göç, katılanların özellikle 15-45 yaş arası nüfustan oluşması sebebiyle göç alan illerde bu yaş grubu nüfusun fazla olmasına neden olmaktadır. Göçlerin yaş yapısına etkisine ilişkin bu durumun

örneklerini özellikle Türkiye’nin batı kesimindeki il ve ilçe merkezlerinin nüfus yapılarında görmek mümkündür.

Son yıllarda, özellikle gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetleri ve yaşam şartlarındaki iyileşmelere bağlı olarak ortalama ömür değerlerinin artması, nüfusun yaşlanma durumunu da üzerinde durulan konulardan biri de hâline getirmiştir. Bir yerdeki yaşlı nüfus oranının fazla olması, bu yaş grubunun ekonomiye katkı sağlamak yerine yük getirdiği düşünüldüğünden, istenen bir durum değildir. Daha açık olarak belirtmek gerekirse çocuk ve genç nüfus ülkeler için önemli bir avantaj olarak görülmekteyken yaşlı nüfus ekonomik gelişme ve kalkınmanın önünde engel olarak görülmektedir. Türkiye’de yaşlanma konusunda eskiden beri çeşitli çalışmalar yapılmakla birlikte (Ör: Emiroğlu, 1988) özellikle son yıllarda çalışmaların sayısı giderek artmıştır. Mandıracıoğlu (2010), Ünal (2013), Ünal (2015), Çuhadar ve Lordoğlu (2016) ve Samancı Tekin ve Kara (2018), bunlardan yalnızca birkaçıdır. Belirtilenlerden hareketle Türkiye nüfusu açısından henüz bir yaşlanma sorunu bulunmadığı kabul edilmektedir. Ancak geçmişten günümüze nüfus gelişim seyri ve mevcut nüfus artışı ile doğurganlık oranları dikkate alınırsa gelecek 20-30 yıl içinde nüfusumuzda bir yaşlanma sorunu ile karşı karşıya kalmamız beklenmektedir (Ünal, 2015, s. 249).

Nüfusun yaş yapısı ile ilgili önemli hususlardan biri de çocuk ve genç nüfusun ülke için önemli bir potansiyel ve fırsat olarak görülmesine rağmen bazı sorunlara da neden olduğunun kabul edilmesidir. 0-14 yaş için sağlıklı büyüme, iyi beslenme ve nitelikli eğitim alma öncelikli hususlar olduğu için bunları kolaylaştıracak ortamların hazırlanması önceliklidir. 15-64 yaş grubu nüfus için mesleki eğitim alma ve meslek sahibi olma, istihdam alanı yaratılması ve konut taleplerinin karşılanması öncelikli konulardır. 65 yaş ve üzeri nüfus için ise sağlık, bakım ve sosyal güvenlik isteklerinin karşılanması gibi daha farklı ihtiyaçlar söz konusudur (Özgür, 1998, s. 76).

Nüfusun yaş yapısına ilişkin verilerin bir kısmı da bağımlı nüfusa odaklanır ve bağımlı nüfus, yaş gruplarına göre hesaplanır. Genel olarak belirtmek gerekirse yaş bağımlılık oranlarının yüksek olması, özellikle çalışan nüfus üzerindeki baskıyı artırdığından istenilen bir durum değildir. Çünkü gerek 0-14 yaş gerekse 65 yaş ve üzeri nüfusun fazla olması ekonomik bakımdan bazı sorunları beraberinde getirmektedir (Şahin, 2018, s. 135). Bu çalışmada yaş bağımlılık oranları kapsam dışında tutulmuştur.

Nüfus yaş yapısı incelenirken çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Genellikle kullanılan iki sınıflandırma vardır. Bunlar; geniş aralıklı sınıflandırma, 0-14 yaş, 15-64 yaş, 65 ve üzeri yaş, dar aralıklı sınıflandırma ve 0-4, 5-9, 10-14, 15-19... 60-64, 65 + şeklindedir (Clarke, 1965, s. 66; Başol, 1994, s. 76; Weeks, 2005, s. 320-326). Bu çalışmada illere göre yaş yapısı değerlendirilirken geniş aralıklı yaş gruplarına göre yapılan sınıflandırma dikkate alınmıştır.

1. Amaç, Veri ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye’de 2007 yılından itibaren yürürlüğe konulan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları açısından yıllar ve iller açısından yaş gruplarına göre nüfusun değişimini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmada sözü edilen dönemde öncelikle Türkiye’de geniş aralıklı gruplandırma bakımından yaş gruplarına göre (0-14, 15-64 ve 65+ üzeri) nüfusun yıllar açısından değişimini ortaya koymaktır.

Bu kapsamda şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Nüfusun yaş yapısının anlamı nedir?
- 2- Türkiye’de yaş gruplarına göre nüfusun 2007-2017 döneminde değişimi nasıldır?
- 3- Türkiye’de yaş gruplarına göre değişiminin nedenleri neler olabilir?
- 4- Yaş nüfus 2007-2017 yılları arasında illere göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- 5- Türkiye’de yaş gruplarına göre nüfusun dünya ülkeleri ile benzerlik ve farklılıkları nasıldır?
- 6- Türkiye’de yaş gruplarına göre nüfusun gelecekteki durumuna ilişkin olarak neler söylenebilir?

Belirtilen amaçlara ulaşabilmek için Türkiye İstatistik Kurumundan alınan veriler çerçevesinde **Mapinfo 15.0** ve **ArcGIS 10.2** Coğrafi Bilgi Sistemleri programları kullanılarak, tablo, grafikler ile haritalar oluşturulmuş ve analiz edilmiştir. ADNKS, Türkiye’de 2007 yılında başlamış ve her yıla ilişkin veriler yayınlanmaya devam etmektedir. Her ne kadar Türkiye nüfusu dinamik bir yapıya sahip olsa da yıldan

yıla yaş yapısında çok büyük değişimler izlenememektedir. Bu nedenle bu çalışmada 2007 sonrası yaş yapısının değişimi üçer yıllık aralıklarla ele alınmıştır.

2. Türkiye’de Yıllara Göre Nüfusun Yaş Yapısının Değişimi

Nüfus yapısı ülkeler bazında ele alındığında önemli farklılıklar görülebilir. Buna göre Türkiye nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı bazı ülkeler ile karşılaştırıldığında önemli farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır (Tablo: 1). Özellikle gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında aradaki fark daha belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Örneğin, 0-14 yaş grubu Türkiye’de %24’lük bir orana sahip iken AB ülkelerinde %20’nin hatta birçoğunda %15’in altındadır. 15-64 yaş grubu nüfusta da Türkiye %68 ile %61,3 olan dünya ortalamasından daha yüksek bir değere sahiptir. 65 yaş ve üzeri nüfus bakımından da Türkiye %8’lik değeri ile 12,7 olan dünya ortalamasının altında değere sahiptir (Tablo: 1).

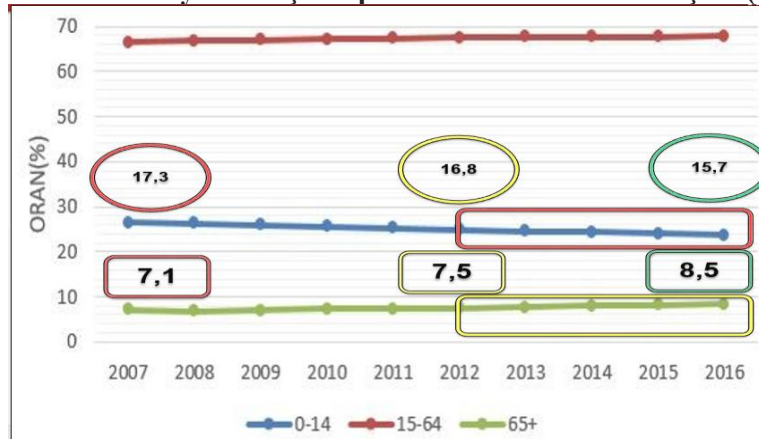
Tablo 1. Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısının Dünya ve Bazı Ülkeler ile Karşılaştırılması (2017)

Ülke/Yaş grubu	0-14	15-64	65 ve üzeri
Dünya	25,9	61,3	12,7
Japonya	12,8	53,7	33,3
İtalya	13,5	57,1	29,3
Almanya	13,0	58,9	28,0
Portekiz	13,6	58,4	27,8
Finlandiya	16,4	55,8	27,7
Bulgaristan	14,2	58,0	27,6
Türkiye	23,6	67,9	8,5

Kaynak: <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/> ve <http://www.tuik.gov.tr>

Türkiye nüfusunda geçen yüzyılın başından beri yalnızca sayısal olarak değişim yaşanmamış aynı zamanda nüfusun yaş, cinsiyet ve diğer yapısal özellikleri de yıllara göre önemli değişim göstermiştir. Türkiye nüfusunun yıllara göre değişimi incelendiğinde 2000 yılı öncesi ve sonrası arasında bazı farklılıkların bulunduğu görülmekte olup verilerden ülke nüfusunun yeni bir demografik yapıya bürünmeye başladığı anlaşılmaktadır (Kasarcı, 1996, s. 247-266; Özgür, 2003, s. 43-53; Şahin, 2008, s. 187-205; Yakar, 2012, s. 382-401; Yücesahin ve Özgür, 2008, s. 135-158). Türkiye nüfusu, artık yüksek doğurganlık ve ölüm hızına sahip genç bir nüfus olmaktan çıkarak düşük doğurganlık ve ölüm hızına sahip ve gittikçe yaşlanan bir nüfus niteliği kazanmaktadır. Özellikle son yıllarda Türkiye nüfusunda yaşlanma artık iyiden iyiye gündemdeki yerini almıştır.

Grafik 1. Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Nüfusun Gelişimi (2007-2016)

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Türkiye’de ADNKS döneminde yaş gruplarına göre nüfusun yıllara göre gelişimi incelendiğinde özellikle 0-14 yaş grubu nüfus oranında yaklaşık %2 civarında bir azalma görülmektedir (Grafik 1). Grafikte 15-64 yaş grubu nüfus oranında çok büyük bir değişiklik görülmezken; yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve üzeri nüfus oranında %1,4'lük bir artış dikkati çekmektedir. On yılda gerçekleşen bu değişimin önümüzdeki yıllarda da genel hatlarıyla benzer şekilde devam edeceği beklenebilir. Nüfusa ilişkin verilerin kısa sürelerde değişiklikler göstermesi dolayısıyla belli aralıklarla bu tür çalışmaların yapılması yapılacak planlamalar ve alınacak kararlar açısından oldukça önemlidir.

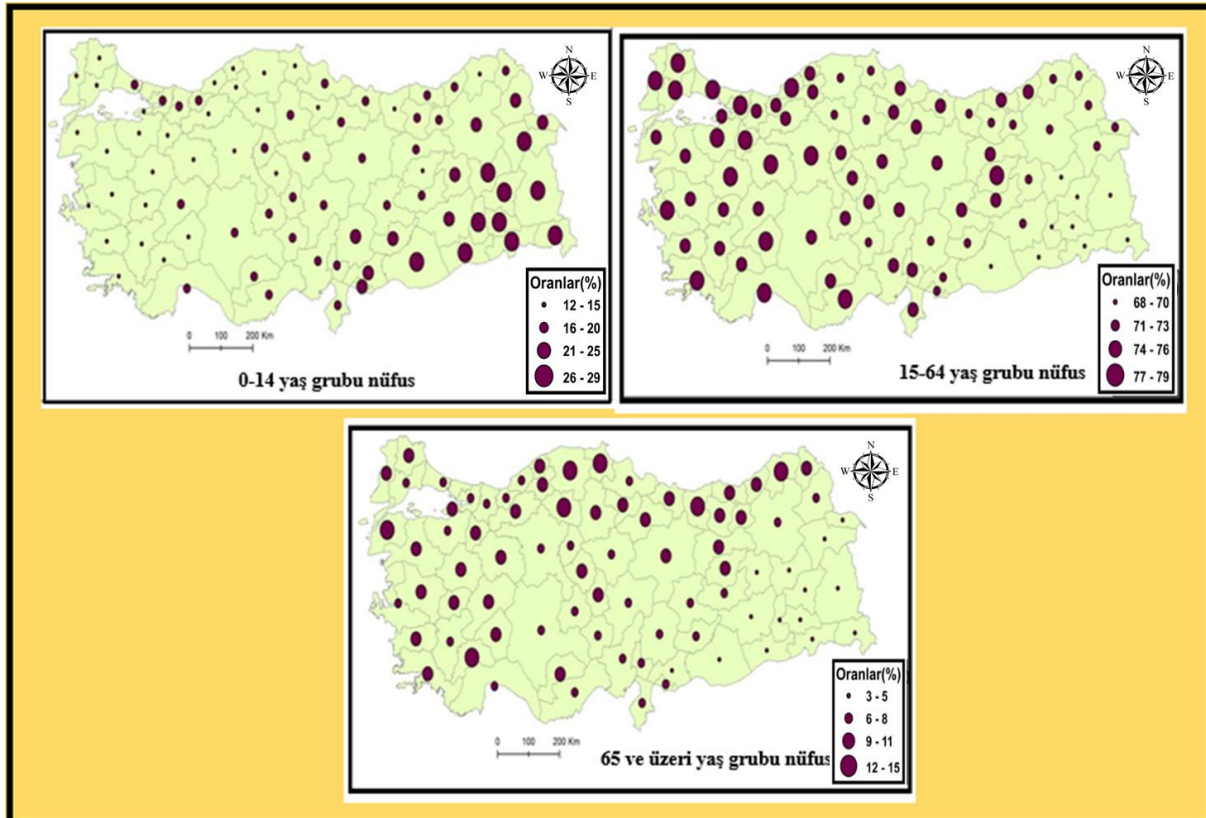
3. ADNKS DÖNEMİNDE (2007-2017) YAŞ YAPISININ GELİŞİMİ

i. Türkiye’de Yaş Yapısının Durumu (2007)

2007 itibariyle Türkiye’de yaş gruplarına göre nüfusun oranları 0-14 yaş grubu % 17,3; 15-64 yaş grubu % 75,6 ve 65 ve üzeri yaş grubu % 7,1’dir. Bu değerler aynı yıl itibariyle dünya genelinde 0-14 yaş grubu % 25,9; 15-64 yaş grubu % 61,3 ve 65 ve üzeri yaş grubu % 12,7’dir. Eldeki verilere göre dikkati çeken en önemli husus özellikle Türkiye’de 0-14 yaş grubu nüfusun dünya ortalamasının iki katına yakın bir değer göstermesidir. Verilere göre 15-64 yaş grubu nüfusta Türkiye ortalaması dünya ortalamasından yaklaşık % 14 kadar daha fazla olduğu halde; yaşlı nüfus değerleri bakımından Türkiye ortalaması (% 7,1) Dünya ortalamasının (% 12,7) oldukça altında bir değer göstermektedir.

2007 itibariyle Türkiye’de yaş gruplarına göre nüfusun oranları 0-14 yaş grubu %17,3; 15-64 yaş grubu %75,6 ve 65 ve üzeri yaş grubu %7,1’dir. Bu değerler aynı yıl itibariyle dünya genelinde 0-14 yaş grubu için %25,9; 15-64 yaş grubu için %61,3 ve 65 ve üzeri yaş grubu için %12,7’dir. Eldeki verilere göre dikkati çeken en önemli husus, özellikle Türkiye’de 0-14 yaş grubu nüfusun dünya ortalamasının iki katına yakın bir değer göstermesidir. Verilere göre 15-64 yaş grubu nüfusta Türkiye ortalaması dünya ortalamasından yaklaşık %14 kadar daha fazla olduğu hâlde; yaşlı nüfus değerleri bakımından Türkiye ortalaması (%7,1) dünya ortalamasının (%12,7) oldukça altında bir değer göstermektedir.

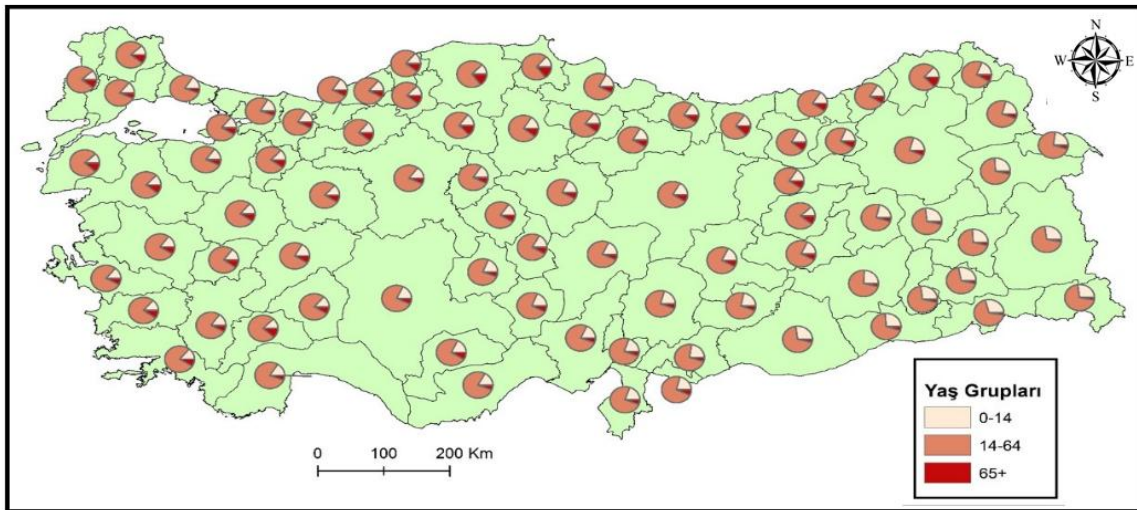
Harita 1. Türkiye’de Yaş Gruplarına Dayalı Nüfus Oranlarının İllere Göre Dağılışı (2007)

2007 yılında yaş gruplarının Türkiye geneline dağılımı incelendiğinde (Harita: 1); Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde 0-14 yaş grubunun en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Buna karşılık orta yaş grubu nüfusun en fazla olduğu bölgeler ise; Marmara, Ege ve Orta Anadolu’dur. Yaşlı nüfus ise en fazla; Ege ve Karadeniz bölgelerindedir. Buna göre doğurganlığın fazla olduğu doğu kesimde çocuk nüfus oranının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan ortalama ömür değerlerinin yüksek olması dolayısıyla batı kesimdeki illerde yaşlı nüfus oranı daha fazladır (Harita: 1).

2007 yılı itibariyle Türkiye nüfusunun yaş grupları iller açısından ele alındığında 0-14 yaş grubunda toplam 48 il %17,3 olan Türkiye ortalamasının üzerindeyken 33 il Türkiye ortalamasının altında bir değere sahiptir (Harita 1). Aynı yıl 15-64 yaş grubunda ise toplam 52 il %75,6 olan Türkiye ortalamasının üzerindeyken 29 il Türkiye ortalamasının altındadır. 65 ve üzeri yaş grubunda ise toplam 29 il %7,1 olan Türkiye ortalamasının üzerinde iken 52 il Türkiye ortalamasının altında bir değere sahiptir (Harita 1).

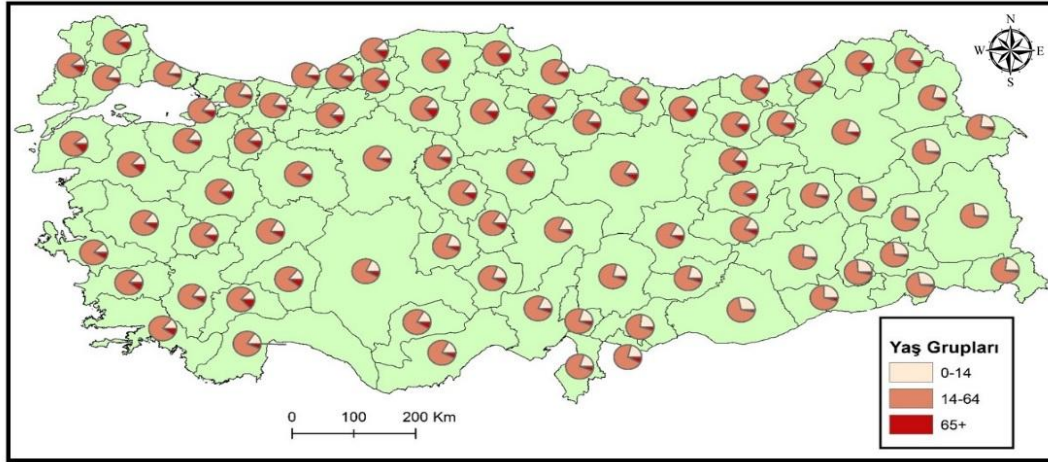
Harita 2. Türkiye’de Yaş Yapısının Durumu (2007)

2007 yılında, iller bazında ele alındığında, 0-14 yaş grubunda Şırnak (%28,9), Van (%27,7) ve Hakkâri (%26,9) en yüksek değerlere sahipken en düşük değerler Sinop (%14,3), Kastamonu (%13,4) ve Çankırı (%14,7) illerine aittir. 15-64 yaş grubunda Şırnak (%67,7), Siirt (%68,2) ve Batman (%68,9) en düşük değerlere sahip illerken İzmir (%78,2), Tekirdağ (%78,3) ve Ankara (%78,6) ise en yüksek değerlere sahip illerdir. 65 ve üzeri yaş grubunda en yüksek değerler Çankırı (%13,2), Kastamonu (%14,5) ve Sinop (%15,1) illerine; en düşük değerler ise Hakkâri (%2,8), Van (%3,1) ve Şırnak (%3,4) illerine aittir.

2011 yılında da 2007’den çok farklı bir durum söz konusu değildir. Yaş gruplarına göre nüfusun dağılımı incelendiğinde (Harita 2); Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu’nun 0-14 yaş grubunun en yüksek orana sahip bölgeler olduğu dikkati çekmektedir. Buna karşılık orta yaş grubu nüfusun en fazla olduğu bölgeler ise Marmara, Ege ve Orta Anadolu’dur. Yaşlı nüfus ise en fazla Ege ve Karadeniz bölgelerindedir. Buna göre doğurganlığın fazla olduğu doğu kesimde çocuk nüfus oranının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan ortalama ömür değerlerinin yüksek olması nedeniyle batı kesimdeki illerde yaşlı nüfus oranı daha fazladır.

Harita 3. Türkiye’de Yaş Yapısının Durumu (2011)

2011 yılı itibariyle Türkiye’de yaş gruplarına göre nüfusun illere göre durumu ele alındığında 0-14 yaş grubunda toplam 51 il %17,1 olan Türkiye ortalamasının üzerindeyken 30 il Türkiye ortalamasının altında bir değere sahiptir. 15-64 yaş grubunda ise 57 il %75,5 olan Türkiye ortalamasının üzerindeyken 24 il Türkiye ortalamasının altındadır. 65 ve üzeri yaş grubunda ise 29 il %7,3 olan Türkiye ortalamasının üzerindeyken 52 il Türkiye ortalamasının altında bir değere sahiptir (Harita 3).

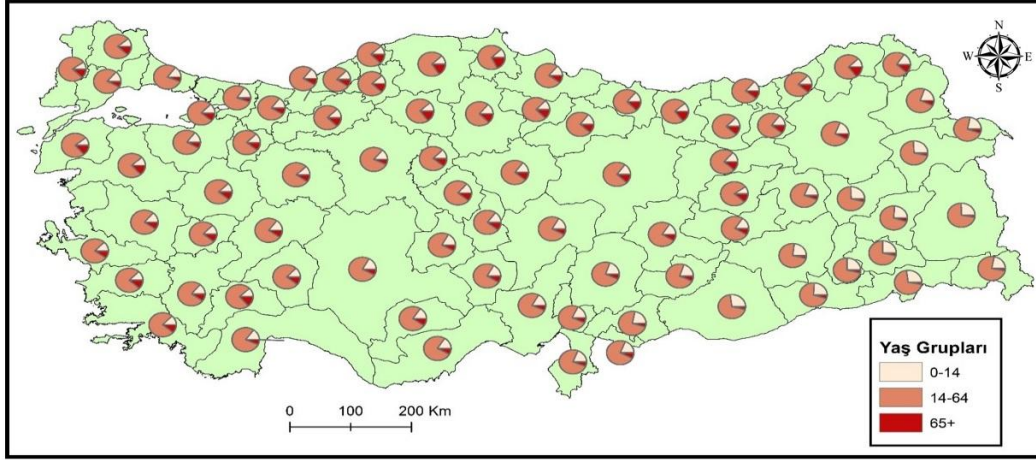
2011 yılında, iller bazında ele alındığında, 0-14 yaş grubunda en yüksek değerler Ağrı (%26,7), Şırnak (%28,0) ve Şanlıurfa (%28,2); en düşük değerler ise Tunceli (%10,3), Edirne (%11,2) ve Çanakkale (%11,4) illerine aittir. 15-64 yaş grubunda en yüksek değerler İstanbul (%78,4), Tunceli (%78,3) ve Tekirdağ (%78,2); en düşük değerler ise Şanlıurfa (%69,4) ve Şırnak (%69,1) (%68,5) şehirlerinde görülmektedir. 65 ve üzeri yaş grubunda ise en yüksek değerler Sinop (%16,0), Kastamonu (%15,4) ve Çankırı (%14,5); en düşük değerler ise Van (%3,1), Şırnak (%2,9) ve Hakkâri (%2,7)’ye aittir.

2014 yılındaki yaş gruplarının dağılımı incelendiğinde (Harita 4) Doğu ve Güneydoğu Anadolu 0-14 yaş grubunun en yüksek orana sahip olduğu bölgeler olarak dikkati çekmektedir. Buna karşılık orta yaş grubu nüfusun en fazla olduğu alanlar ise Marmara Denizi çevresi illeri ile Ege ve Orta Anadolu’dur. Yaşlı nüfus ise en fazla; Ege ve Karadeniz bölgelerinin kıyı illerindedir. Buna göre, önceki yıllarda olduğu gibi, doğurganlığın fazla olduğu doğu kesimde çocuk nüfus oranının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Yine önceki yıllarda olduğu gibi ortalama ömür değerlerinin yüksek olması nedeniyle batı kesimdeki illerde yaşlı nüfus oranı daha fazladır.

2014 yılı itibariyle Türkiye’de nüfusun yaş grupları bazında illere dağılımı ele alındığında 0-14 yaş grubunda toplam 27 ilin %16,1 olan Türkiye ortalamasının üzerinde; 54 ilin Türkiye ortalamasının altında bir değere sahip olduğu görülmektedir. Aynı yıl 15-64 yaş grubunda ise toplam 24 il %75,9 olan Türkiye ortalamasının üzerindeyken 57 il Türkiye ortalamasının altındadır. 65 ve üzeri yaş grubunda ise 54 il %8,0 olan Türkiye ortalamasının üzerinde; 27 il Türkiye ortalamasının altında bir orana sahiptir.

Harita 4. Türkiye’de Yaş Yapısının Durumu (2014)

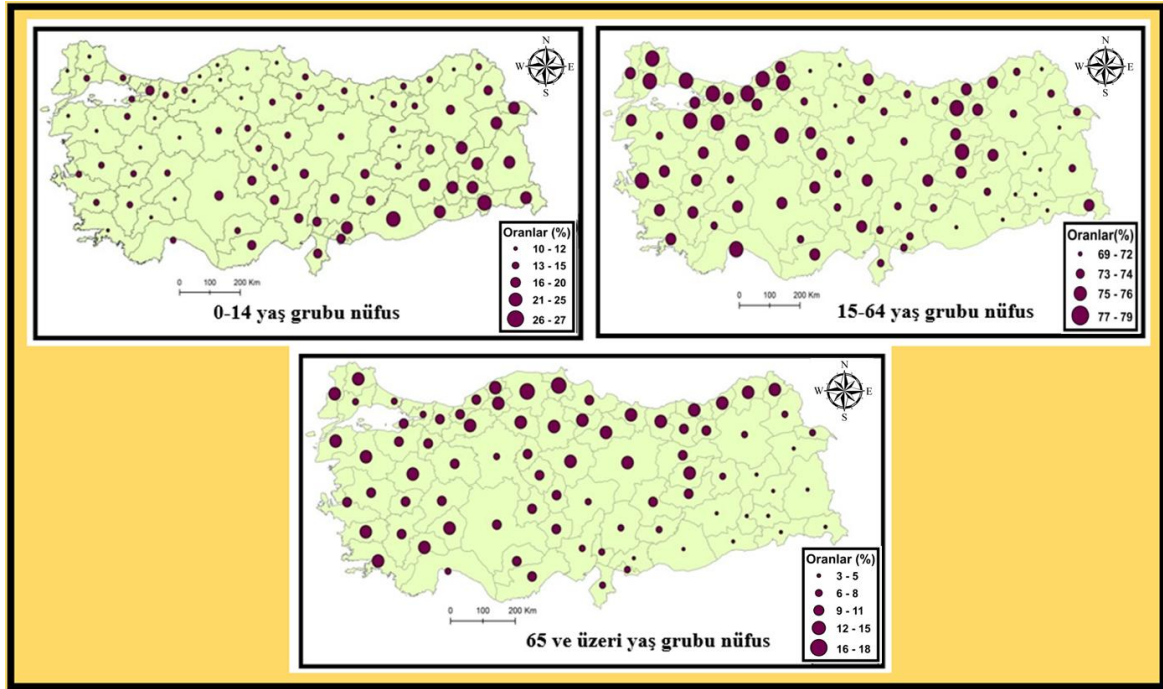

2014 yılında yaş gruplarına göre nüfus iller bazında ele alındığında 0-14 yaş grubunda en yüksek değerler Şanlıurfa (%27,2), Şırnak (%26,7) ve Ağrı (%26,2); en düşük değerler Çanakkale (%10,6), Edirne (%10,4) ve Tunceli (%10,2)’ye aittir. 15-64 yaş grubunda en yüksek değerler İstanbul (%78,9), Ankara (%78,5) ve Tekirdağ (%78,3)’a; en düşük değerler ise Şırnak (%70,3), Ağrı (%69,8) ve Şanlıurfa (%69,1)’ya aittir. 65 ve üzeri yaş grubunda ise en yüksek değerlerin Sinop (%17,6), Kastamonu (%16,5) ve Çankırı (%15,3); en düşük değerlerin ise Van (%3,4), Şırnak (%3,0) ve Hakkâri (%2,9) illerine ait olduğu anlaşılmaktadır (Harita 4).

2017 yılındaki yaş gruplarının dağılımı incelendiğinde (Harita 6); Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin 0-14 yaş grubunda en yüksek orana sahip bölgeler olduğu dikkati çekmektedir. Buna karşılık orta yaş grubu nüfusun en fazla olduğu bölgeler ise Marmara, Ege ve Orta Anadolu’dur. Yaşlı nüfus ise en fazla Ege ve Karadeniz bölgelerindedir. Bu çerçevede doğurganlığın fazla olduğu doğu kesimde çocuk nüfus oranının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan ortalama ömür değerlerinin yüksek olması sebebiyle batı kesimdeki illerde yaşlı nüfus oranı daha fazladır (Harita 5).

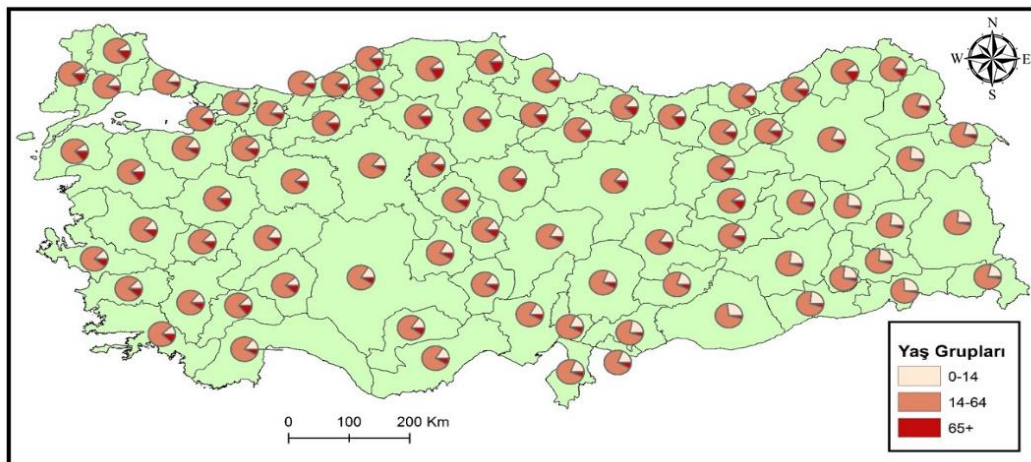
2017 yılı itibariyle Türkiye’de yaş gruplarına göre nüfusun iller açısından durumu ele alındığında 0-14 yaş grubunda 27 il %15,7 olan Türkiye ortalamasının üzerinde, 54 il Türkiye ortalamasının altında bir değere sahiptir. Aynı yıl 15-64 yaş grubunda ise 21 il %75,8 olan Türkiye ortalamasının üzerinde; 60 il Türkiye ortalamasının altındadır. 65 ve üzeri yaş grubunda ise 53 il %8,5 olan Türkiye ortalamasının üzerindeyken 28 il Türkiye ortalamasının altında bir değere sahiptir.

Harita 5. Türkiye’de Yaş Gruplarına Dayalı Nüfus Oranlarının İllere Göre Dağılışı (2017)

2017 yılı itibariyle 0-14 yaş grubunda en yüksek değerler Şanlıurfa (%26,8), Şırnak (%25,6) ve Ağrı (%24,4) illerine; en düşük değerler ise Kırklareli (%10,5), Edirne (%10,1) ve Tunceli (%9,8) illerine aittir. 15-64 yaş grubunda en yüksek değerler İstanbul (%78,6), Ankara (%77,9) ve Tekirdağ (%77,6) illerine; en düşük değerler ise Şırnak (%71,2), Sinop (%70,4) ve Şanlıurfa (%69,5) illerine aittir. 65 ve üzeri yaş grubunda en yüksek değerlerin Sinop (%18,2), Kastamonu (%16,8), Artvin (%15,4) illerine; en düşük değerlerin ise Van (%3,7), Hakkâri (%3,3) ve Şırnak (%3,2) illerine ait olduğu anlaşılmaktadır (Harita 6).

Harita 6. Türkiye’de Yaş Yapısının Durumu (2017)

Türkiye’de ADNKS verilerine göre 2007 ile 2017 yılları karşılaştırıldığında 0-14 yaş grubunda en düşük değer %11,6 ile Çanakkale’ye en yüksek değer ise %28,9 ile Şırnak’a ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu yaş grubu nüfusun 2017 yılı verilerine göre en yüksek değeri %26,8 ile Şanlıurfa’ya; en düşük değeri ise %9,8 ile Tunceli’ye aittir. Buna göre aradan geçen 10 yıllık sürede 0-14 yaş grubunda hem en düşük değere sahip il hem de en yüksek değere sahip il nüfusu oranında yaklaşık %2’lik bir azalma olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum doğurganlık oranının azaldığının önemli bir göstergesi olarak belirtilebilir. Benzer şekilde 15-64 yaş grubu nüfus oranlarında da 2007’ye göre %2 düzeyinde bir değişiklik görülmektedir. Bu yaş grubunda 2007 yılı itibarıyla Şırnak %67,7, Ankara ise %78,6’lık bir değere sahiptir. 2017 yılı verilerine göre ise İstanbul %78,6, Şanlıurfa %69,5’lik değere sahiptir. 65 yaş ve üzeri nüfus oranlarında da benzer bir değişiklik görülmektedir. Buna göre 2007 yılında en düşük değer %2,8 ile Hakkâri’ye, en yüksek değer %15,1 ile Sinop’a ait iken aradan geçen on yıl sonrasında Sinop %18,2 ile en yüksek değere, %3,2 ile Şırnak en düşük değere sahip iller olmuştur (Harita 6).

Türkiye’de 2017 yılı itibarıyla yaşlı nüfus oranının en fazla olduğu iller sırasıyla Sinop (%18,2), Kastamonu (%16,8) ve Artvin (%15,4)’dir. Buna karşılık yaşlı nüfus oranının en düşük olduğu iller sırasıyla Şırnak (%3,2), Hakkâri (%3,3) ve Van (%3,7)’dir. Buna göre ülkenin en doğusunda yer alan bu iller aynı zamanda doğurganlık değerlerinin ve dolayısıyla 0-14 yaş grubu nüfus oranlarının yüksekliği ile dikkati çekmektedir. Eldeki verilere göre bu değerlerin çok kısa vadede büyük değişiklik göstermesi beklenmemektedir.

Türkiye’de yaş gruplarına dayalı nüfusun illere göre dağılışı genel olarak değerlendirildiğinde, 0-14 yaş grubu nüfusun Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde daha yüksek bir orana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar ilden ile bazı değişiklikler gözlemlense de genel olarak çocuk nüfus oranı bu bölgelerde yüksektir. Aslında bu bölgelerde yer alan iller en fazla göç veren iller olmakla birlikte; en fazla nüfus artışının da görüldüğü illerdir. Bu durumun temel sebebi söz konusu illerde doğurganlık oranının daima çok yüksek olmasıdır. Çünkü yıldan yıla bazı değişiklikler olmakla birlikte bu illerde doğurganlık değerleri ülke ortalamasından ve batı bölgelerindeki illerden daha yüksektir (Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 135-158).

4. Sonuç

Yıldan yıla nüfus artış hızında bazı değişiklikler olsa bile Türkiye nüfusu artmaya devam etmektedir. ADNKS’ne geçilen 2007 sonrası incelendiğinde nüfusun yaş gruplarına göre değişiminde bazı hususlar dikkati çekmektedir. Buna göre yaş gruplarına göre Türkiye nüfusunda en dikkati çeken husus doğurganlığın fazla olduğu bölge ve illerde çocuk nüfusun fazla olmasıdır. Buna karşın, ülkenin batı bölgelerinde doğurganlığın azlığı yanında, göçlerle gelen nüfusun yaş yapısı ile sağlık ve yaşam koşulları gibi diğer bazı etkilere 65 yaş ve üzeri nüfus oranının daha fazla olduğu söylenebilir.

Türkiye’de yaş gruplarına göre nüfusun genel durumu değerlendirildiğinde genel olarak üç bölge ayırt edilebilmektedir. Buna göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri illerinde 0-14 yaş grubu nüfus oranının fazlalığı açık olarak ayırt edilebilmektedir. Buna karşılık batı ve kuzeybatıda bölgelerde yer alan illerde ise 65 yaş ve üzeri nüfus fazlalığı dikkati çekmektedir. Bu çalışmada ele alınan 2007-2017 dönemi boyunca söz konusu yaş gruplarının bu üç bölge bazında belirgin bir değişim göstermediği anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle yaş gruplarının dağılımı üç bölge olarak gözlemlenebilmektedir. Yaş gruplarına göre nüfusun 2007-2017 yılları arasındaki değişimi incelendiğinde 15-64 yaş grubu nüfus oranlarında çok önemli bir değişiklik görülmezken, 0-14 yaş grubunda azalma ve 65 yaş grubu nüfus oranında artış dikkati çekmektedir. Türkiye’de çocuk yaş grubu nüfusun azalmasında en önemli etken doğum oranlarının azalmasıdır. Nitekim Türkiye’de nüfus artmasına rağmen, kırsal kesimlerden şehirlere doğru özellikle 1980’lerden sonra yaşanan hızlı göçlerle şehirli nüfusun artışı; kadınların iş hayatına daha çok katılması gibi hususlar doğum oranlarının azalmasında etkili olmaktadır. Diğer yandan sağlık koşullarının ve yaşam şartlarının giderek iyileşmesi ise 65 ve üzeri nüfus oranının artmasına yol açmaktadır. 0-14 yaş grubu nüfus oranlarının hem 2007 hem de 2017 yılı itibarıyla en düşük değerleri batı ve kuzeybatı bölgelerinde yer alan illerde en yüksek değerler ise doğu ve güneydoğu bölgelerinde yer alan illerde görülmektedir. Doğu ve güneydoğuda yer alan illerdeki doğurganlık oranlarının yüksek olmasında bölgenin sosyo-kültürel yapısı, eğitim durumu (özellikle kadınlarda okuryazarlık oranlarının düşük olması) gibi faktörler etkili olmaktadır. Söz konusu illerde dalgalanmalara rağmen halen yüksek doğurganlık oranları görülmektedir (Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 14). Bu durumun tersine 65 ve üzeri

yaş grubu nüfusta en yüksek oranlar batı ve kuzeybatı bölgelerdeki illerde en düşük değerler ise doğu ve güneydoğuda yer alan illerde görülmektedir. Konuyla ilgili olarak kısa vadede büyük değişiklikler beklenmemekle birlikte gelecek 30-40 yıllık sürede “doğum oranlarının günümüzdeki durumu dikkate alındığında” çocuk yaş grubu nüfusun azalmaya, bunun yanında yaşlı nüfus oranlarının artmaya devam edeceği öngörülebilir.

Sözü edilen sonuçlardan hareketle, genel olarak belirtmek gerekirse, ADNKS döneminde Türkiye’de nüfus artışı devam etmekte ve yıllara göre iller düzeyinde bazı farklılıklar ayırt edilebilmektedir. Buna göre ülke geneli ve özellikle bölgesel yatırım planlarının hazırlanmasında yaş gruplarına ait nüfus verilerinin sürekli olarak takip edilmesi, genel nüfus politikalarının belirlenmesi açısından büyük önem sahiptir. Her ne kadar yıldan yıla çok büyük değişiklikler olmasa bile nüfusa ilişkin değişkenlerin takip edilmesi için ülkemizde ADNKS sistemine geçilmiş olması önemli bir avantaj olarak kabul edilmelidir.

Bilgilendirme / Acknowledgement: Bu çalışma, 3-5 Mayıs 2018 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen Uluslararası Kültür ve Bilim Kongresi’nde “Türkiye’de 3 Yaş Grubu Nüfusun İllere Göre Değişiminin Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Analizi (2007-2017)” başlığıyla bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Başol, K. (1994). *Demografi*. Ankara: Anadolu Matbaası.
- Clarke, J. I. (1965). *Population geography, approaches and applications*. Oxford: Pergamon Press.
- Çuhadar, S.G. ve Lordoğlu, K. (2016). Demografik dönüşüm sürecinde Türkiye’de yaşlanma ve sorunlar. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54, 63-80.
- Daugherty, H. G. ve Kammeyer, K. C. W. (1995). *An introduction to population*. New York: Guilford Press.
- Emiroğlu, M. (1988). Türkiye’de yaşlı nüfusun dağılışı ve coğrafi özellikleri. *A.Ü. DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 11, 25-49.
- Haupt, A. ve Kane, T.T. (1998). *Population handbook* (4th ed.). Washington: Population Reference Bureau.
- Jones, H. (1990). *Population geography*. London: Paul Chapman Publishing.
- Kasarcı, R. (1996). Türkiye’de nüfus gelişimi. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5, 247-266.
- Knox, L. P. ve Marston, A. S. (2016). *Human geography*. London: Pearson-Prentice Hall.
- Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de yaşlıların demografik özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*, 49(3), 39-45.
- Özgür, E. M. (1998). Türkiye nüfus coğrafyası. Ankara: GMC Yayıncılık.
- Özgür, E. M. (2003). XXI. yüzyılın başında Türkiye nüfusu. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 43-53.
- Poston, D. ve Bouvier, L. (2010). *Population and society*. New York: Cambridge University Press.
- Samancı Tekin, Ç. ve Kara, F. (2018). Dünyada ve Türkiye’de yaşlılık. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(1), 219-229.
- Şahin, C. (2015). *Türkiye nüfusu*. Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği içinde. (Hayır Kanat, M., ed.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şahin, S. (2015). Türkiye’nin nüfus gelişiminde bölgesel farklılıklar. TÜCAUM IV. Coğrafya Sempozyumu Bildirileri, Ankara. 25 Nisan 2018 tarihinde http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp4_28.pdf adresinden erişildi.
- Şahin, S. (2018). *Nüfus gerçeği*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Şahin, S. (2008). Türkiye ve AB ülkelerinde demografik dönüşümler ve Türk nüfusun geleceği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 187-205.

- Ünal, Ç. (2013). *Türkiye nüfus yapısındaki değişimler ve demografik fırsatlar*. Türkiye Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi 2013 bildirimleri, İstanbul. 25 Eylül 2018 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/13742327-Cografyacılar-derneği-yıllık-kongresi-bildirimler-kitabı.html> adresinden erişildi.
- Ünal, Ç. (2015). Türkiye nüfusunun yaşlanma endeksi ve potansiyel destek oranlarının dağılımı. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12-1(23), 235-249.
- Weeks, J. (2005). *Population*. Belmont, USA: Wadsworth Thomson Learning.
- Yakar, M. (2012). 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye nüfusunda ne değişti? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(21), 382-402.
- Yüceşahin, M. M. ve Özgür, E.M. (2008). Regional fertility differences in Turkey: Persistent high fertility in the Southeast. *Population, Space and Place*, 14(2), 135–158. 15 Ocak 2019 tarihinde https://www.academia.edu/7313264/Regional_Fertility_Differences_in_Turkey_Persistent_High_Fertility_in_the_Southeast adresinden erişildi.
- 25 Eylül 2018 tarihinde <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population> adresinden erişildi.
- 25 Eylül 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.